

*Τί είναι και σέ τί αποβλέπει ή πανσπερμία
στό χῶρο τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστεραῶς*

Παρίσι, Ἰούνιος 1974

ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Ἡ πανσπερμία στό χῶρο τῆς ἑλληνικῆς Ἀριστεραῶς εἶναι μήπως μονάχα φαινόμενο κοινωνικοπολιτικό; Ἡ μήπως εἶναι πολύ περισσότερο σύμπτωμα ψυχολογικό; Ἡ ἑλληνική Ἀριστερά δέν φόβισε μόνο τούς ἐχθρούς της, καταπίεσε ψυχολογικά ὀρισμένα στρώματα –κυρίως διανοουμένων– ἀπό τίς νεότερες γενιές, πού ἀνήκουν φυσιολογικά στίς γραμμές της.

Ἰπῆρχε διάσταση; Γιατί, τάχα, ή γενιά τῆς Ἀντίστασης νά ζήσει σέ ἐπικές συνθήκες καί γιατί οἱ νεότερες γενιές νά πέσουν ἀπό τό μισοσκοτάδο τῆς ΕΡΕ στήν παπαδοπουλική νύχτα; Γιατί ὁ νέος καί ή νέα τοῦ 1943, τοῦ 1945-1947, τοῦ 1949 νά ἔχει τήν εὐκαιρία νά γνωρίσει καί νά ζήσει τήν ἐμπειρία τοῦ στρατευμένου ἐπαναστάτη, ἐκείνου πού γνωρίζει ὅτι ἀνήκει στή μεγάλη, στή ἐνιαία, στή δυνατή καί μονολιθική στρατιά τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν, ἐνῶ ὁ νέος καί ή νέα σήμερα νά βρίσκεται ξεκάρφωτος καί μόνος, σάν φρόκαλο στόν ἄνεμο τῶν καιρῶν;

Ἡ ἑλληνική Ἀριστερά, τό ΚΚΕ, κυριάρχησε, ἀκτινοβόλησε, δημιούργησε. Ὅ,τι ὑπάρχει σήμερα ζωντανό καί ὄρθιο στόν τόπο μας ἔχει τίς ρίζες του στήν Ἀντίσταση, στά Μακρονήσια, στά χρόνια τῆς παλλαϊκῆς πάλης τῆς δεκαετίας 1940-1950.

Ἡ Ἀλβανία καί ή Κατοχή βρῆκαν μιὰ γενιά ἔτοιμη. Οἱ συνθήκες ὅμως πού δημιούργησαν αὐτή τή γενιά ἦταν σωστές; Καί ἀπό τήν πλευρά τῆς προετοιμασίας τί προηγήθηκε;

Προηγήθηκαν ή δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ καί ή Ἐθνική Ὄργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ). Ὅμως, παράλληλα, ὑπῆρχαν ὁ Παλαμάς, ὁ Καζαντζάκης, ὁ Σικελιανός, ὁ Καβάφης, ὁ Καρυωτάκης, ὁ Ψυχάρης, ὁ Γληνός, ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Βρεττάκος, ὁ Ρίτσος, ὁ Κορδάτος. Μέ δυό λόγια, ή ἑλληνική κουλτούρα.

Οἱ συνθήκες, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἔπαιξαν σπουδαῖο ρόλο: ὑπῆρχε ὁ κατακτητής. Αὐτό μάς τραυμάτιζε βαθιά. Πλήγωνε τό φιλότιμό μας. Ὅμως μπορούσαμε, σέ τελευταία ἀνάλυση, νά ζήσουμε σ' αὐτές τίς συνθήκες; Βασικά μπορούσαμε, ὅπως γίνεται καί σήμερα μέ τή δικτατορία. Ἀφοῦ περάσαμε τή μεγάλη κρίση, καί τήν πείνα, οἱ συνθήκες ἄρχισαν νά γίνονται ὑποφερτές. Ἐμεῖς, ή νεολαία, βρίσκαμε χίλιους δυό τρόπους γιά νά κάνουμε τή ζωή μας ὁμορφότερη. Διαβάζαμε, συζητάγαμε, κάναμε

συχνά ομαδικές εκδρομές, πάρα πολλά πάρτι –τά περίφημα «ταράτσεν πάρτι»–, τυπώναμε ποιήματα, άρθρα, μελέτες, και βρίσκαμε πάντα τόν τρόπο νά συνδυάζουμε τό τερπνόν μετά τοῦ ὠφελίμου. Πηγαίναμε στόν κινηματογράφο, πού ἔπαιζε δύο-τρεις φορές τήν ἐβδομάδα, καί γιά τήν ψυχαγωγία μας ὀργανώναμε δικά μας καλλιτεχνικά συγκροτήματα κάθε εἴδους. Ἔτσι ἀναπτύχθηκαν πολύ ἡ φιλία καί ἡ ὀμαδική ζωή. Ἀπό τήν ἀποψη αὐτή, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ ζωή μας ἦταν πολύ ὀμορφη, γεμάτη φῶς καί αἰσιοδοξία. Δέν ἤμαστε δυστυχημένη γενιά, ἀντίθετα ἤμαστε εὐτυχημένη γενιά. Βέβαια, ἡ τροφή μας ἦταν ἐλλιπής, ὀμως βολευόμαστε. Ἡ ἀλληλεγγύη εἶχε ἀναπτυχθεῖ σέ μεγάλο βαθμό. Ἐμεῖς οἱ φίλοι μοιραζόμαστε πάντα αὐτό πού εἶχαμε. Τά ροῦχα μας ἦταν ἐλεεινά καί, ὅπως ὄλου τοῦ κόσμου, γεμάτα μπαλώματα. Τελικά αὐτό δέν μᾶς ἔκανε καμιά αἴσθηση. Ἀγόρια καί κορίτσια ἦταν ὀμορφα καί ἐλκυστικά ὅπως πάντα, καί ὁ ἔρωτας, τότε, ἦταν περισσότερο δυνατός ἀπό ποτέ, ἴσως γιατί στό βάθος λειτουργοῦσε τό αἴσθημα τῆς αὐτοσυντήρησης καί τῆς διαιώνισης τοῦ εἴδους.

Καί ὁ κατακτητής; Ὁ κατακτητής ὡς φυσική παρουσία μᾶς προκαλοῦσε τότε πολύ λιγότερο ἀπ' ὅσο σήμερα –καί χτές– οἱ ἀσφαλίτες κι οἱ χωροφύλακες. Πρῶτα ἀπ' ὅλα δέν μᾶς γνώριζε. Μπορούσαμε νά πᾶμε ἀνετα κι ἀνενόχλητα ἀπό τή μιά γειτονιά στήν ἄλλη ἢ ἀπό τή μιά πόλη στήν ἄλλη. Νά πᾶμε στό χωριό, στό βουνό, στή θάλασσα, καί νά γυρίσουμε. Νά κάνουμε συγκεντρώσεις στά σπίτια. Ἀκόμα καί σέ δημόσιους χώρους. Ὁ στρατός ἔβγαине τίς συνηθισμένες ὥρες γιά περίπατο στούς ἴδιους χώρους. Ὅταν θέλαμε, τόν ἀποφεύγαμε. Ὑπῆρχαν βέβαια τά μπλόκα σέ ὀρισμένα μέρη σέ δύο-τρεις δρόμους τῆς Ἀθήνας, καί στά νευραλγικά σημεία. Ὅμως, ἐσύ μποροῦσες νά πάρεις τά σοκάκια. Τότε πρωτοβγῆχαν οἱ ταυτότητες. Τίς ἔβγαλαν οἱ Γερμανοί, ὀμως ποτέ δέν γενικεύτηκαν καί σπάνια τίς ζητοῦσαν. Ἐπρεπε νά πέσεις τήν ἀπαγορευμένη ὥρα πάνω στήν περίπολο. Ἡ ἀπαγορευμένη ὥρα ἐξαρτιόταν ἀπό τοὺς μῆνες. Τό χειμῶνα ἐφτά ἢ ὀχτώ τό βράδυ, τό καλοκαίρι δέκα ἢ ἔντεκα καί ὡς τήν αὐγή. Ἐμεῖς ὀμως κυκλοφορούσαμε στήν ἴδια γειτονιά. Μεταφορικά μέσα δέν ὑπῆρχαν. Μόνο τράμ καί λίγα πειρατικά γκαζοζέν. Ἔτσι πηγαίναμε παντοῦ μέ τά πόδια. Ἡ μέ τό ποδήλατο. Μέ δύο λόγια, ἡ ζωή προχωροῦσε. Καί γιά μᾶς πού τή ζήσαμε ἦταν μιά ὀμορφη ζωή. Γιατί ἐκεῖνο πού ἔλειπε γύρω μας, ἡ ἀνεση καί τά μέσα, ἐμεῖς τό βρίσκαμε μέσα μας μέ τή φιλία καί τήν πνευματική καλλιέργεια.

Ὅμως, ὅπως εἶπα καί πιό πρίν, στό βάθος ὑπῆρχε ἡ πληγή πού μᾶς πονοῦσε, γιατί δέν δεχόμαστε τήν ἰδέα τῆς σκλαβιάς. Ὑπῆρχαν στόν τό-

πο μας ξένοι, πού μέ τή βία τῶν ὄπλων ἤθελαν νά μᾶς ἐπιβάλουν τόν δικό τους νόμο. Κι ἐμεῖς εἶπαμε ὄχι. Ἐπαναστατήσαμε ἐνάντια στήν ἰδέα αὐτή, κι ἀπό κεῖ ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση· δηλαδή ὡς ριζική ἄρνηση μιᾶς ἰδέας καί ὡς ριζική παραδοχή τῆς ἀντίθετης ἰδέας, τῆς λευτεριάς. Δέν ξέρω τί ἔγινε ἄλλοῦ, ὅμως ἐμεῖς, ὅταν μᾶς βρῆκε ἡ Κατοχή στήν Τρίπολη, δέν εἶχαμε κανέναν ἄλλο λόγο γιά νά ἐπαναστατήσουμε, ἀφοῦ ὁ κάμπος τῆς Τεγέας μᾶς προμήθευε τά βασιικά προϊόντα γιά νά ζήσουμε. Ἐξἄλλου, οἱ Ἴταλοί κατακτητές ἦταν ἀρκετά ἥπιοι καί μποροῦμε νά ποῦμε πώς μέ τούς περισσότερους στρατιῶτες εἶχαμε καλές σχέσεις. Ἐτσι, ἡ ομάδα τοῦ γυμνασίου ἔπαιζε συχνά ποδόσφαιρο μέ ομάδες Ἰταλῶν ἢ πολλοί Ἴταλοί φαντάροι μᾶς ἔδιναν τό συσσίτιό τους, καί ὅταν κάναμε συναυλίες μέ χορωδία, ἡ σάλα ἦταν γεμάτη Ἰταλούς καί γενικά ἡ συμπεριφορά τους ἦταν φιλική. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦσαν μόνον οἱ μελανοχίτωνες –οἱ φασίστες– καί οἱ μυστικοί – οἱ ἀσφαλίτες. Ὅμως αὐτούς δέν τούς χώνευαν οὔτε οἱ Ἴταλοί στρατιῶτες.

Ὁ πρῶτος ὀμαδικός ξεσηκωμός ἔγινε τό 1943, στίς 25 Μαρτίου. Πῆ-ραν μέρος περίπου ἑκατό πατριῶτες, κυρίως μαθητές. Ἦταν μιά συγκέν-τρωση μπροστά στόν τάφο τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ τραγουδήθηκε ὁ Ἐθνικός Ὕμνος καί ἀκούστηκαν συνθήματα. Οἱ Ἴταλοί καί οἱ Ἕλληνες χωροφύλακες κατέφθασαν ἀμέσως. Χτύπησαν μέ τίς κάννες ὅσους πρόλα-βαν. Ἐπιασαν εἴκοσι καί τούς ἔριξαν στή φυλακή. Αὐτή ἦταν ἡ ἀρχή τῆς ἀντίστασης στήν Τριπολιτσά.

Ὅλη ἡ πόλη δονήθηκε καί συσπειρώθηκε γύρω ἀπό τούς πρῶτους ἀγωνιστές, μέ πρῶτο αἶτημα τή λευτεριά. Ἀμέσως μετά ὅμως θελήσαμε νά ἀναλύσουμε, νά δοῦμε τί σημαίνει λευτεριά. Λευτεριά γιά ποιόν καί ἀπό ποιόν. Μέ λίγα λόγια, ἀνακαλύψαμε τόν Μάρξ καί τόν Λένιν, τήν ἴδια στιγμή πού μᾶς ἀνακάλυπτε τό ΕΑΜ καί τό ΚΚΕ. Εὐθύς τότε ξεκινήσα-με ἀπέραντες συζητήσεις, πού δέν σταμάτησαν ποτέ. Χαρακτηριστικά θυμᾶμαι τέτοιες συζητήσεις σέ νυχτερινά φυλάκια τοῦ ΕΛΑΣ, καθῶς πε-ριμέναμε νά μᾶς καλέσουν ἀπό στιγμή σέ στιγμή στόν ἕνα ἢ στόν ἄλλο τομέα τῆς Ἀθήνας. Καί φυσικά ἀργότερα στήν Ἰκαρία, κάτω ἀπό τίς ἐλιές, μέσα στά τσαντίρια, στόν Ἄι-Στράτη, στό Μακρονήσι, στά κελιά τοῦ Ἀβέρωφ, στήν Αἴγινα καί παντοῦ.

Ποῦ βρέθηκε αὐτό πάλι πώς ἡ γενιά τῆς Ἀντίστασης δέν προβληματί-στηκε; Πώς δέν μελέτησε ὅσο ἔπρεπε;

Εἶπαμε καί στήν ἀρχή: γιατί νά ὑπάρχουν ψυχολογικές ἀπωθήσεις γιά νά δικαιολογηθεῖ ἴσως μιά ἀδικαιολόγητη –κατά τή γνώμη μου– «ὑποκειμενική ἀτροφία» μπροστά σέ μιά ἰδεολογική πρόκληση ἐξίσου

καθαρή με εκείνη τής Κατοχής; Και τώρα, βέβαια, υπάρχει κάποιος ξένος πού μαζί με τούς ντόπιους γραιοκύλους θέλει νά επιβάλει με τή βία τόν δικό του νόμο στή χώρα μας. Θα μοῦ πείτε ὅτι καί τώρα υπάρχει ἡ ἄρνηση τής τυραννίας· ὅμως γιατί ἀργεῖ νά ἐκδηλωθεῖ ἐπαναστατικά; Φυσικά, δέν ἔλειψαν οἱ ἐπαναστάτες καί οἱ ἐπαναστατικές πράξεις. Ὅμως ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1967-1974 εἶναι ἡ χώρα ὅπου οἱ ἀληθινοί ἐπαναστάτες ἔμειναν μόνοι. Οἱ μάζες βρέθηκαν ψυχικά μαζί τους. Ὅμως αὐτοί πού ἔπρεπε νά εἶναι καί «σωματικά» μαζί τους, δηλαδή οἱ νέοι καί οἱ νέες, δέν ἀκολούθησαν. Καί ὡς χτές ἔλεγα κι ἐγώ πώς ἡ μεγάλη εὐθύνη πέφτει σ' ἐμᾶς τούς κομμουνιστές, γιατί διασπαστήκαμε στήν κρίσιμη ὥρα. Ὅμως σήμερα σκέφτομαι ὅτι μιᾶ τέτοια ἐξήγηση ἀρχίζει νά γίνεται πρόσχημα. Γιατί στό κάτω κάτω κανεῖς δέν ἐμποδίζει τούς νέους ἐπαναστάτες νά ἐκτελέσουν μπροστά στό λαό τό ἐπαναστατικό τους καθῆκον, δηλαδή νά μποῦν στή διαδικασία τής ἐπαναστατικῆς πράξης. Ὅμως, οἱ «ἠγετικές φυσιογνωμίες» πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στούς σημερινούς νέους τό πᾶνε ἀκόμα πιό μακριά. Ἴσως ἐπειδή ἔχουν συνείδηση τοῦ χρέους αὐτοῦ πού τούς βαραίνει, ἀντί νά περάσουν σεμνά καί ἀπλά στόν ἐπαναστατικό ἀγώνα, κριτικάρουν, ἀπορρίπτουν, καταδικάζουν ὅλους τούς ἄλλους. Καί τό πιό ἀστεῖο εἶναι ὅτι θέλουν νά πιστεύουν ὅτι με τή στάση τους αὐτή ὄχι μόνο δικαιολογοῦν τήν οὐσιαστική ἀπραξία καί ἀπουσία τους ἀπό τό στίβο τοῦ ἀληθινοῦ χρέους, ἀλλά καί θεσμοθετοῦν βάζοντας τόν ἀνύπαρκτο ἑαυτό τους στό κέντρο τοῦ ἀγώνα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Δηλαδή αὐτοχρίζονται πρωτοπόρες προσωπικότητες καί γκρούπ, διεκδικώντας τήν ἠγεσία τής ἐπανάστασης! Κι ἔτσι ἀρχίζει ἡ πολυδιάσπαση καί ἡ πανσπερμία. Ἐπομένως, ἡ πανσπερμία στό χῶρο τής Ἀριστερᾶς εἶναι τό σύμπτωμα τοῦ «ὑποκειμενικοῦ βουλιάγματος» μιᾶς μεγάλης μερίδας φυσικῶν ἠγετῶν τής νέας γενιᾶς, πού ἐπωφελοῦμενοι ἀπό τή βαθιά κρίση τοῦ ΚΚΕ βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά ἀποτινάξουν ἀπό πάνω τους τά δικά τους χρέη.

